

климатических условий предопределила общинный уклад жизни, низкую производительность, нищету основной массы населения, бедность государства. Казахи, в отличие от многих других народов, не были зажаты морями, непроходимыми горными массивами, другими нациями и могли свободно осваивать новые территории. Такая географическая причина обусловила факт, что у казахов сложилась экстенсивная цивилизационная модель, в отличие от, например, европейцев или японцев, которые, в силу географии места обитания, были вынуждены развиваться интенсивно

Экстенсивный характер кочевого скотоводства и земледелия, его рискованность сыграли немалую роль в выработке в казахском человеке легкости к перемене мест, стремлению к расширению пространства, этнической безграничности, обусловленные бескрайними степными пространствами.

Государственные объединения кочевнического типа, более чем другие типы государств, были втянуты в естественные и общественно-политические процессы своей эпохи, но существовали лишь в определенных пространственно-временных, природно-климатических границах, с известной амплитудой условий жизнедеятельности. Это следует понимать, прежде всего, как форму взаимодействия природных и политических факторов жизни конкретных обществ, как способ социального и политико-потестарского функционирования в определенных экологических нишах, посредством определенного вида аграрной экономики.

Литература

1. Мирза Мухаммад Хайдар. Тарих-и Рашиди. Ташкент. Фан. 1996
2. Маргулан А.Х., Акишев К.А., Кадырбаев М.К., Оразбаев А.М. Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата: Наука, 1966.
4. Гумилев Л.Н. Конец и вновь начало. Москва. Аст, 2002
5. Левшин А.И. Описание киргиз-казачьих, или киргиз-кайсацких орд и степей. Алматы, «Санат», 1996.

Т.ғ.к., Алипбаев А.Р., т.ғ.к., Бюжеева Б.З.

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚ ДИПЛОМАТИЯСЫНЫҢ ДАМУ ТАРИХЫ

Қазақ халқы қазақ атымен мемлекет болғаннан бастап көрші елдермен қарым-қатынастар орнатты. Сол кезден бастап қазақтың Ұлы дала дипломатиясы бейбітшілік пен жарасымдылықты негізге алып, қазақ халқының ұлттық сипатын жарқырата ашып көрсете алғаны тарихи ақиқат.

Сонау Керей хан мен Әз-Жәнібек ханның Әбілхайыр хан үстемдігіне қарсы күрескен қазақ тайпаларын бастап, шығыс Дешті Қыпшақтан 1456 жылы батыс Жетісу жеріне қоныс аударуы қазақ хандығының құрылуына мұрындық болған маңызды тарихи оқиға еді. Бұл жаңа аймақта шектесіп жатқан ел билеушілерімен өзара тиімді ымыраға келе алғанның нәтижесі еді.

XVI-XVII ғасырларда қазақ хандығының шекарасы едәуір ұлғая түсті. Өз кезінде «Жерді біріктіру» үрдісін жедел жүзеге асырып, неғұрлым көзге түскен қазақ хандарының бірі – Жәнібек ханның ұлы Қасым ханның тұсында (1511-1523 ж.) аса ауқатты, ірі бай аксүйектердің қарсылығы әлсіреп, әскери қуаты артты. «Тарихи – Рашиди», «Шайбанинама», т.б. деректерге қарағанда, қазақтардың этникалық аумағының негізгі аудандары қазақ хандығына Қасым хан тұсында біріктірілген [1]. Хандықтың шекарасы батыста Жайыққа, оңтүстік – батыста Сырдың оң жағалауына, Аралдан Маңғыстауға дейінгі жерлерді алып жатты. Оған Сыр бойындағы қалалар қосылып, солтүстікте Қасым ханның қол астындағы қазақтардың жайлау қоныстары Ұлытаудан асты. Оңтүстік – шығыста оған Жетісудың көп бөлігі (Шу, Талас, Қаратал, Іле өлкелері) қаралды. Бастапқы кездерде қазақ хандығының саяси-әкімшілік және сауда-экономикалық орталығы Сырдария бойындағы Сығанақ қаласы болды.

XVI ғасырдың екінші жартысында әлсіреген хандықты біріктіретіндер Қасым ханның баласы Хакназар да (1538-1580 ж.) өз үлесін қосқаны белгілі. Хакназар хан – таққа отырған соң хандық үкіметінің билігін нығайтуға қажырлы күш жұмсады. Өзінен бұрынғы Таһир хан мен Бұйдаш хан тұсындағы бытыранқылықты қайта қалпына келтірді. Бұл ішкі және сыртқы саяси мәселелерді қазақ елі үшін тиімді шеше білуінің нәтижесі екендігі айқын. Ол билік құрған кезде сыртқы саясатта аса ірі тарихи оқиғалар болды.

Шығай ханның орнына отырған Тәуекел хан (1586-1598) тұсында Ресей мемлекеті мен қазақ хандығы арасында дипломатиялық қатынас күшейе түсті. Тәуекел хан Орта Азияның сауда орталықтарына шығу үшін белсене күресті. Тәуекел алғаш рет 1594 жылы Мәскеуге достық қарым-қатынас орнату мақсатында Құлмұхаммед бастаған қазақ елшілігін жіберді [2]. Елшілік алдында Ресеймен саяси қарым-қатынастар орнату, онымен әскери одақ құру және саудасаттық мәселелерін шешу міндеттері қойылды. Бұл екіжақты саяси қатынастардың нығаюына әкелгені хақ.

Ал Жәңгірдің баласы Тәуке хан (1680-1718) тұсында қазақ хандығының бірлігі әлдеқайда күшейе түсті. Ол қазақ тарихында «Әз Тәуке», «адамзаттың данасы» деп аталды. Ол бір орталыққа бағынған қазақ хандығын құруға күш жұмсады. Феодал шонжарларының өкілдері мен билерден құралған «хандық кеңестің» және «билік кеңесінің» ролін арттырды. Жыл сайын Ташкент қаласының түбіндегі Құлтөбеде үш жүздің басын қосқан құрылтайын ашып отырды. Тәуке хан беделді билерге арқа сүйеп, феодал аксүйектерді, сұлтандарды әлсіретуге тырысты. Жүздер мен ұлыстар арасындағы үлкен даулар билер кеңесінде, Төле би, Қазыбек би, Әйтеке билер алдында шешілетін болды.